ESKİ BİR ŞÖVALYENİN GÖZÜNDEN XIV. YÜZYILDA EGE ADALARI: BİZANS İMPARATORLUĞU, HAÇLILAR VE TÜRKLER*

Pınar ÜLGEN**

Murat ÇAYLI***

Özet

1389 yılında kaleme alınan *Songe du Vieil Pelerin*, Türklere karşı düzenlenen birkaç Haçlı seferine de katılmış Philippe de Mézières'in en önemli eserlerinden biridir. Bu eski şövalye, genç Fransa Kralı VI. Charles'a sunduğu eserinde krallığın nasıl yönetilmesi gerektiğine dair verdiği öğütlerden başka bilinen dünya hakkında da bilgiler verir. Anlattıklarının çoğu kendi gözlemlerine dayanır fakat gitmediği yerlerden bahsederken başkalarının gözlemlerini referans gösterdiği görülür. Philippe de Mézières eserinin bir bölümünde Ege Adalarından da bahseder. Onun anlatışı, XIV. yüzyılda Haçlı ittifakları, Bizans İmparatorluğu ve Türk beylikleri arasında yaşanan mücadelelerin kronolojik olarak sıralanması şeklinde değildir. Bunun yerine daha çok, Ege Adalarında yaşayan Ortodoks halkın Türk ilerleyişi karşısındaki tutumu, Bizans imparatorlarının Papalıktan yardım istemesi ve Katolik dünyanın yaklaşan Türk tehdidi hakkındaki düşünceleri üzerinde durur. Bu çalışmada Philippe de Mézières'in ve adı geçen eseri hakkında bilgi verildikten sonra ilgili bölümün Fransızca çevirisi sunulacak ve değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: XIV. Yüzyıl, Ege Adaları, Philippe de Mézières, Bizans İmparatorluğu, Türk Beylikleri.

AEGEAN ISLANDS IN THE XVth CENTURY THROUGH THE EYES OF AN OLD KNIGHT: BYZANTINE EMPIRE CRUSADERS AND TURKS

Abstract

The *Songe du Vieil Pelerin*, penned in 1389, is one of the most important works of Philippe de Mézières, who also participated in several crusades against the Turks. In the work presented to the young King of France Charles VIth, this old knight gives information about the known world besides his advice on how to rule the kingdom. Most of what he tells is based on his own observations, but when he mentions places he didn't go, makes reference to other people's observations. Philippe de Mézières also mentions the Aegean Islands in part of his work. His narrative are not in the form of chronological order of the struggles between Crusader alliances, Byzantine Empire and the Turkish emirates in the XIVth century. In place of this, he focuses more on the attitude of the Orthodox people living in the Aegean Islands towards the Turkish progress, the Byzantine emperors seeking help from the Papacy and the Catholic world's thoughts on the impending Turkish threat. In this study, after providing information about Philippe de Mézières and his work, the French translation of the relevant section will be presented and evaluated.

* Bu çalışma, Prof. Dr. Pınar ÜLGEN danışmanlığında Murat ÇAYLI tarafından hazırlanmakta olan "*Philippe de Mézières'in Hayatı ve Gerçekleşmeyen Rüyası: Türklere Karşı Haçlı Seferi Projesi*" adlı doktora tezinin bir bölümünden oluşturulmuştur.

** Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tokat. ulgenpinar@gmail.com

*** Doktora Öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat. muratacayli55@gmail.com
Araştırmacı TÜBİTAK BİDEB 2214-A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı kapsamında desteklenmektedir.

Keywords: XIVth Century, Aegean Islands, Philippe de Mézières, Byzantine Empire, Turkish Emirates.

Giriş

XIV. yüzyıl başlarından itibaren tansiyonun yükseldiği Ege Denizi'nde birbirleriyle çatışan aktörler zamanla değişse de hiç eksik olmayan ve çoğunlukla başlıca hedef olan unsur Türk beylikleriydi. XIII. yüzyılda vuku bulan Anadolu'daki Moğol ilerleyişi, Türkiye Selçuklularının gücünü kaybetmesi ve Bizans İmparatorluğu'nun yitirdiği başkentini geri alması gibi gelişmeler, Anadolu'nun çoğu yerinde olduğu gibi Batı Anadolu'da da Türk beyliklerinin kurulması için uygun zemini hazırlamıştı.¹ XIV. yüzyılın ilk çeyreğinde İmparator II. Andronikos Palailogos Türkleri bölgeden çıkartmak amacıyla bir Katalan birliği kiralamış ancak olaylar tasarladığı gibi gelişmemişti. Katalanların taraf değiştirerek Türkler ile ittifak kurmaya başlaması, sona erdirilmesi amaçlanan Türk ilerleyişinin Trakya'ya ve hatta Yunanistan'ın güney kıyılarına kadar uzanmasına sebep oldu.² Ege Denizi kıyılarında kurulan beylikler ise bölgedeki hâkimiyetlerini arttırdıktan sonra yönlerini Ege Adalarına çevirmişler, sayıları yüzleri bulan gemilerden oluşan donanmalar inşa etmişler ve düzenledikleri aralıksız akınlardan kazandıkları deneyim ile yaman denizcilere dönüşmüşlerdi.

1310-1319 yılları arasında Aydınogulları ve Menteşeoğulları ile Hospitalier Şövalyeleri ve Cenova arasında başlayan mücadeleye, zamanla Venedik ve diğer yerel Hristiyan kuvvetler de katıldı. Hristiyanlar arasında kurulan bu küçük ittifaklar, Aydınogullarının Cenovalıları 1329'da İzmir'den çıkarmasının ve Katalanlar ile ittifak kurarak Venedik'e ait adalara saldırmasının ardından, Fransa Kralı ve papanın da iştirak ettiği bir Haçlı ittifakına dönüştü. Bu ilk ittifakın bir araya getirdiği 40 kadırgalık donanma, 1334 yılında Karesioğullarının Edremit Körfezi'ndeki donanmasını imha ederek önemli bir başarı kazansa da efsanevi Aydınoglu beyi Umur Bey'in donanmasına zarar veremedi.³ Tehlikeyi atlatan Umur Bey sonraki süreçte, bir yandan Bizans İmparatorluğu'nda ortaya çıkan taht mücadelesinde VI. Ioannes Kantakouzenos'a destek verirken diğer yandan Ege Adalarına düzenlediği akınlarını devam ettiriyordu. Bu saldırılardan en çok zarar gören taraflardan Venedik, 1341 yılından itibaren meseleyi kökten çözüme kavuşturmak için yeni bir Haçlı ittifakı oluşturma çabasına girdi. Sonuç olarak, 1344 yılına gelindiğinde Papalık, Venedik, Cenova, Kıbrıs Krallığı ve Hospitalier Şövalyeliği'nin katılımıyla ikinci Haçlı ittifakı kuruldu.⁴

Haçlı ittifakının ortak donanması 28 Ekim 1344'te İzmir'in liman kesimini ele geçirdi.⁵ Avrupa'da büyük sevinç yaratan bu haber Türklerin Ege kıyılarından tamamen atılmasına dair ümitleri arttırdı. Diğer taraftan Umur Bey'in, gözbebeği İzmir Limanı'ndan kolay kolay vazgeçmeyeceğinin anlaşılması ise ayrı bir endişe yaratmıştı. Bu tehlikenin ortadan kaldırılmasını amaçlayan ve yeni Haçlı donanmasını komuta edecek bir lider arayan Papa VI. Clement'in çağrısına II. Humbert olumlu yanıt verdi. Hızla hazırlıklarını tamamlayan II. Humbert, 1346 yılının

¹ Keith Hopwood, "Türklerin Anadolu'nun Batı Kıyılarını Fethi ve Katalan Kumpanyası", (Çev. Serdar Çavuşdere), *Tarih Okulu*, S. II, Kış 2009, p. 128.

² Elizabeth A. Zachariadou, "The Catalans of Athens and the Beginning of the Turkish Expansion in the Aegean Area", *Studi Medievali*, 3a Serie, XXI. Spoleto 1980, p. 821-822; Yusuf Ayönü, "Osmanlılardan Önce Rumeli'de Türkler (1305-1313)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXI, S. 2, Aralık 2006, pp. 17-33.

³ Serdar Çavuşdere, "Türklerle Karşı Haçlı Donanma İttifakı Teşebbüsü ve İzmir Haçlı Seferi: 1341-1351", *Tarih Okulu Dergisi*, S. XXI, Mart 2015, p. 9-13.

⁴ Çavuşdere, agm., p. 16-23.

⁵ Himmet Akın, *Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1968, p. 52-56; Yusuf Ayönü, "İzmir'de Türk Hâkimiyetinin Başlaması", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. IX, S. 1, İzmir 2009, p. 6; Çavuşdere, agm., p. 24.

Haziranında İzmir'e ulaşır Aydınogulları ile birkaç küçük çatışmaya girse de dikkate değer bir başarı kazanamadı ve 1347 yılında Rodos'a çekilmek zorunda kaldı.⁶ Bu Haçlı seferine biraz sonra yazdıklarını okuyacağınız Philippe de Mézières de katılmıştı.

XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Hristiyanlar ve Türk beylikleri arasındaki çatışma tamamen sona ermedi, yerini büyük ölçüde ticari ilişkilere bıraktı. Öte yandan Batı Hristiyanlığı, dikkatini Ege Denizi yerine yaklaşan başka bir tehdide, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki ilerleyişine yöneltmek zorunda kaldı. Osmanlıların istikrarlı ilerleyişi karşısında çaresiz kalan Bizans İmparatoru V. Ioannes Paleologos Papalıktan yardım istiyordu. Yardım çağrılarını değerlendiren VI. Innocentius Roma Katolik Kilisesi'nin üstünlüğünün kabul edilmesini şart koşarak imparatorluğa destek verilmesini kabul etti. Oluşturulan Haçlı donanması 1359 yılında Lapseki ve civarına başarısız bir sefer düzenledi. Bu, Osmanlı Devleti'ni hedef alan ilk Haçlı seferiydi.⁷ Bu tarihten sonra Avrupa'nın en mühim uğraşı, hızla kapıya yaklaşan Osmanlı tehdidi olacaktı.

Philippe de Mézières'in Hayatı ve Başyapıtı: Le Songe du Vieil Pèlerin

Haçlı seferlerine katılmış kıdemli bir şövalye, aranan bir devlet adamı ve tutkulu bir Haçlı seferi teorisyeni olarak nam salan Philippe de Mézières, 1327 yılında Amiens yakınlarındaki Mézières-en-Santerre'de doğdu. 1340'lı yılların ortalarına doğru Fransa'dan ayrılarak İtalya'ya gitti ve asker olarak birkaç soylunun hizmetine girdi. 1346 yılında II. Humbert komutasında İzmir'e düzenlenen Haçlı seferine katılarak bir ömür gururla taşıyacağı şövalye unvanını aldı. Daha sonra Kudüs'ü ziyaret etti ve Hristiyanlığın kutsal mekânlarını dolaştı. Bu ziyaretinde kendisini, Kudüs'ün kurtarılmasını sağlayacak bir Haçlı seferi düzenleme ve yeni bir şövalyelik tarikatı oluşturma fikirlerine adamaya karar verdi.⁸ 1347 yılında geldiği Kıbrıs'ta o dönem henüz prens unvanı taşıyan I. Pierre ile tanıştı. Onunla başlayan dostluğu Philippe de Mézières'e 1359 yılında Kıbrıs Krallığı şansölyeliğini getirdi. Yaklaşık 10 yıl boyunca sürdürdüğü görev süresince Bologna Barışı, 1365 İskenderiye Haçlı Seferi gibi olaylarda önemli rol almasının yanı sıra Mısır'dan Norveç'e uzanan hat boyunca seyahat etme fırsatı yakaladı.⁹

Philippe de Mézières, Kıbrıs Kralı I. Pierre'in 16-17 Eylül 1369 gecesini uykusunda öldürülmesi üzerine şansölyelik görevini kaybetti. Bu olaydan sonra birkaç yıl Venedik'te yaşadı. 1372 yılında Avignon'da, Papa XI. Gregorius'un hizmetindeydi.¹⁰ 1373 yılında ise Fransa Kralı V. Charles'ın danışmanlığına atandı. Kral ile dostluğa varan bir yakın ilişki kurmayı başaran Philippe de Mézières bir süre kralın oğlu, geleceğin kral adayı VI. Charles'ın özel öğretmenliğini de yaptı. V. Charles'ın 16 Eylül 1380 tarihindeki ölümünden sonra siyasi kariyerine tamamen son verdi ve

⁶ Ayrıntılı okuma için bk. Faure Claude, *Le Dauphin Humbert II à Venise et en Orient (1345-1347)*, *Mélanges d'Archéologie et d'Histoire*, T. 27, 1907, p. 512-542; Mike Carr, "Humbert of Viennois and the Crusade of Smyrna: A Reconsideration", *Crusades* Vol. 13, Ed. Benjamin Z. Kedar, Jonathan Philips, Jonathan Riley-Smith, Ashgate 2014, pp. 237-251.

⁷ Halil İnalcık, *Osmanlılar ve Haçlılar*, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2017, p. 26-27; Murat Çaylı, "Pierre Thomas (1305-1366) ve Vita Sancti Petri Thomae'da Türklere Dair Kayıtlar", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Vol. 2, S. 1, Haziran 2019, p. 41-44.

⁸ N. Jorga, *Philippe de Mézières, 1327-1405 et La Croisade au XIVe Siècle*, Librairie Émile Bouillon, Paris, 1896, p. 19-21, 63-70.

⁹ Olivier Caudron, "Philippe de Mézières, Laique, 1327?-1405. – 1. Vie. 2. Œuvres", *Dictionnaire de Spiritualité Ascétique et Mystique Doctrine et Histoire*, T. 12/1, Beauchesne, Paris, 1984, p. 1310; V. Kiparsky, "Philippe de Mézières sur les Rives de la Baltique", *Neuphilologische Mitteilungen*, Vol. 42, No. 2, 1940, pp. 61-67.

¹⁰ Jorga, p. 404.

Paris'teki Celestine Manastırı'na kapandı.¹¹ Çeyrek asırdan fazla süren manastır yaşamı boyunca ideallerinden bir an olsun vazgeçmeyen ve arkasında birçok eser bırakan Philippe de Mézières, 29 Mayıs 1405'de öldü.¹²

Eski Fransızca yazdığı, konumuzun temel kaynağı *Le Songe du Vieil Pèlerin*'i (Yaşlı Hacının Rüyası) 1389 yılında Fransa Kralı VI. Charles'a sundu. Birkaç alegori üzerinden yazdığı eser seyahatname, siyasetname, hatıra gibi farklı edebi türlerin bir araya toplanmış hali gibidir. Birinci kitap seyahatname özelliği taşımakta olup grubun Mısır çöllerinden başlayıp Kudüs, Suriye, Türkiye, Ege Adaları, Polonya, İsveç, İrlanda ve diğer birçok bölgeyi dolaşarak Fransa'da son bulan yolculuklarını anlatır.¹³ İkinci ve üçüncü kitap siyasetname tarzındadır. VI. Charles'a Fransa Krallığı'nın yönetilmesi ve başlıca sorunlarının çözülmesi konusunda öğütler verir. Ayrıca üçüncü kitabın sonunda Kutsal Toprakların ele geçirilmesini sağlayacak bir Haçlı seferi projesi bulunur. Eserin geneline bakıldığında, Philippe de Mézières'in zaman zaman kendi deneyimlerini yaşanan diğer olaylar çerçevesinde anlattığı için hatıra türünün özelliklerini taşıdığı görülebilir.

Philippe de Mézières alegorisine Celestine Manastırı'nda gördüğü rüya üzerinden başlar. Rüyasında, bulunduğu şapele *La Reine du Ciel* (Cennetin Kraliçesi) girer ve Tanrı'nın Philippe de Mézières'e merhamet ettiğini, arzularını gerçekleştirmek istediğini ve bu yüzden kendisini gönderdiğini söyler. Ticarete önem verilmediği için değerli para bezant ortadan kaybolmuş ve Hristiyanların işlediği günahlardan dolayı insanlığın sahip olması gereken birçok erdem dünyayı terk etmiştir. Bizans'ın bulunması ve erdemlerin dünyaya geri dönmelerini sağlamakla görevlendirilen Philippe de Mézières'e, yolculuğu boyunca bu erdemlerden *vérité* (hakikat), *justice* (adalet), *miséricorde* (merhamet) ve *paix* (barış) eşlik edecektir.¹⁴

Le Songe du Vieil Pèlerin'da Ege Adaları Bahsi

Philippe de Mézières'in Ege Adalarına ve orada yaşayan Hristiyanlara yönelik yorumları, katıldığı Haçlı seferi ve şansöyeliği boyunca görev icabı gittiği birkaç adayla sınırlı değildir. Şansöyeliği döneminde tanıştığı Pierre Thomas'ın hayatını kaleme aldığı *Vita Sancti Petri Thomae* (Aziz Petrus Thomas'ın Hayatı) adlı eserinde, Ege Adalarını karış karış dolaşmış bu ünlü Carmelit rahibinin hatıralarını aktarmıştı.¹⁵ *Le Songe du Vieil Pèlerin*'inde ise Pierre Thomas'dan duyduklarını ve kendi deneyimlerini bir araya getirerek eserinin birkaç sayfasını Ege Adaları bahsine ayırdı. Haçlıların ve Türklerin Ege Adalarının hâkimiyeti için verdikleri mücadele ile ilgili olarak Philippe de Mézières'in yorumlarının önemi, olayları kronolojik olarak sıralamasından ziyade adalarda yaşayan Ortodoks Hristiyanların psikolojilerini ve Türk ilerleyişinin Katolik dünyasının gözünde nasıl bir izlenim uyandırdığını anlamamıza yardımcı olmasıdır. Elbette bunu yaparken, onun Ortodokslar adına konuştuğunu, kendisinin koyu bir Katolik olduğunu ve Doğu'ya bir Haçlı seferi düzenlenmesini istediğini unutmamak gerekmektedir.

¹¹ Michael Hanly, "Courtiers and Poets: An International System of Literary Exchange in Late Fourteenth Century Italy, France and England", *Viator* 28, 1997, p. 308-311; Christine de Pizan, *Le Livre des Faits et Bonnes Moeurs du Roi Charles V le Sage*, Editions Stock, Paris, 1997, p. 317; Françoise Autrand, *Charles VI: La Folie du Roi*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1986, p. 26.

¹² Jorga, p. 511.

¹³ Philippe de Mézières, *Songe du Vieux Pèlerin*, (Çev. Joël Blanchard), Pocket, Paris, 2008, p. 157-367.

¹⁴ Philippe de Mézières, p. 101-104.

¹⁵ Pierre Thomas'ın hayatıyla ilgili ayrıntılı bilgi ve adı geçen eserin Türklere dair kısımlarının çevirisi için bk. Çaylı, agm., p. 36-55.

“(…) Kraliçe Vérité bu şekilde Venedik şehrini teselli ederken aniden, gri saçları birbirine dolanmış, paçavralar içinde yaşlı bir kadın içeri girdi ve kendisini kraliçeye tanıttı. Bir eliyle bir bastona dayanmıştı; diğer elinde fareler tarafından kemirilmiş küçük bir kitap tutuyordu. Geçmişte bu yaşlı kadın “Sadakat” adını taşıyordu ama şimdi kendisine “Umutsuz” deniyordu. Yaşlı kadın, kraliçeyi herhangi bir nezaket veya saygı olmaksızın selamladı ve ondan konuşmak için izni istedi. “Ben, dedi yaşlı kadın, size, fakir yardımcılarınız tarafından Ege takımadalarındaki tüm adalardan, kanlı alan anlamına gelen Akeldama’dan, yani lanetli Kıbrıs Krallığı’ndan, Rodos’tan, Limni’den, Sisam’dan, Midilli’den, Sakız’dan ve sayısı bin beş yüze ulaşan diğer tüm adalardan siz Kraliçe hanımefendi ve bu üç bayan için gönderilen elçiyim. Tüm zavallı insanlar dünyevi cennetin güzel dağından çıktı ve tüm doğuyu, güneyi ve kuzeyi ziyaret etti ki siz Türkiye, Suriye, Mısır ve Kudüs’ü dolaştınız ve uzun zamandır kederli olduklarını söyleyen, umutsuzluğa kapılmış bu insanların yanından geçtiniz. Bazılar öldü, bazıları Muhammed’in esaretinde ölüyor, diğerleri hâlâ orada güçten yoksunlar ve böyle acı bir durumda yaşıyorlar ki yalnızca İsa Mesih’in dininin olduğu günü bekliyorlar, Muhammed’in tebaası olmamak için Romalılar tarafından kuşatılan Kartacalılar ile aynı şeyi yapmakla karşı karşıyalar. Bu Kartacalılar, Romalılara teslim olmayı reddettiklerinde kendilerini koruyamadılar, şehrin kapılarını kapattılar ve özgürlüklerini korumak için istisnasız hepsi kendilerini ateşe feda etti. bayan Kraliçe, yas kıyafetlerimi görün, bugün beni gönderen herkesin kalbini görün ve adımı hatırlayın, Büyük Umutsuzluk. En azından bizi umutsuz yaşlılığımızda rahatlatın. Çünkü Baba’nın sağ eli ne kısaltılır ne de kesilir. Emir verin, bayan Kraliçe, batıdan Hristiyan kardeşlerimiz bize yardım etmek için Doğu’ya gelsinler. Böylece Kutsal Toprakları fethedip orada yaşayabilir, orada ölebilir ve orada kalabiliriz.”¹⁶

Philippe de Mézières ile birlikte seyahat etmeye başlayan Kraliçe Vérité ve kardeşleri Mısır, Suriye, Türkiye ve Venedik üzerinden Ege Adalarına gelirler. Bu esnada bulundukları yere, adalarda yaşayan bütün insanları temsilen yaşlı bir kadın gelir. Kendisini tanıtmaya başlayan kadın, önceden *Sadakat* olarak tanındığını fakat artık *Umutsuz* olarak anıldığını söyler. Philippe de Mézières’in bu ad değişikliğinin üzerinde durmasının sebebi, Ege Adalarında yaşayan halkların Katolik öğretiden vazgeçerek yeniden Ortodoksluğu benimsemelerini eleştirmek istemesindendir. Çünkü ilerleyen satırlarda değinileceği üzere, yıllar önce Roma Kilisesi’ne tabii olduklarını beyan eden bu insanlar kısa süre sonra yeniden Ortodoksluğa meyletmışlerdi. Onların bu hareketlerinin Tanrı’ya hoşnut etmediğine inanan Philippe de Mézières, Tanrı’nın ceza olarak Türkleri adalarda yaşayan insanlara musallat ettiğini ve bu nedenle rezil duruma düştüklerini düşünmektedir. Bu şekilde gazaba uğrayan insanların yüreğini umutsuzluk kapladığı için artık bu ad ile anılır olmuşlardır.

Yaşlı kadın daha sonra temsil ettiği adaların bir kısmını saymaya başlar. Akeldama¹⁷ olarak andığı Kıbrıs, Rodos, Limni, Sisam, Midilli ve Sakız adalarından başka sayısı bin beş yüze ulaşan diğer adaları da temsil ettiğini belirtir. Philippe de Mézières, eski dostu I. Pierre uykusunda haince

¹⁶ Philippe de Mézières, p. 200-201.

¹⁷ Kudüs yakınlarında bir bölge. Hristiyan inancına göre İsa’yı otuz gümüş dinara ele veren Yahuda bu parayla Kudüs yakınlarındaki bu araziye satın almıştır. Satın aldığı bu yer kanlı alan olarak anılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. J. Duncan M. Derrett, “Akeldama (Acts 1:19)”, *Bijdragen: International Journal for Philosophy and Theology*, 56:2, pp. 122-132.

öldürüldüğü için Kıbrıs'dan Akeldama olarak bahseder.¹⁸ Bu kısımda önemli olan nokta, Ege Denizi'nde sayısı bin beş yüze ulaşan ada olduğunun altını çizmesidir.

Ege Adalarında yaşayan insanların bir kısmı öldürülmüş, bir kısmı da Türklere esir düşmüştür. Hayatta kalanlar ise güçten düşmüş bir vaziyette yaşamlarına devam etmekte ve İsa Mesih'in yeryüzüne gelmesini beklemektedir. Buradaki Hristiyanlar o kadar umutsuzluğa kapılmışlardır ki Türklerin boyunduruğuna girmemek için Kartacalıların yaptıklarını yapma noktasına gelmişlerdir. Pön Savaşları'nın son safhasında, Roma İmparatorluğu ordusuna teslim olmayı gururuna yediremeyen bazı Kartacalı soylular, kendilerini ve ailelerini ateşe vererek intihar etmişlerdi.¹⁹ Yaşlı kadının ağzından olaya atıf yapan Philippe de Mézières, Ege Adalarında yaşayan Hristiyanların Türkler karşısındaki çaresizliğini bu örnek üzerinden dile getirir. Ardından bu durumu, bir zamanlar Pierre l'Ermite'in yaptığı gibi propaganda aracı olarak kullanır ve adadakilerin batıdaki Hristiyan kardeşlerinden yardım beklediğini söyler. Onlara uzatılan bir yardım eli vazifesi görecek yeni bir Haçlı seferi ile Kutsal Topraklar yeniden ele geçirilebilir, Hristiyanlar orada yaşayabilir ve orada ölebilirler.

“Yaşlı kadın Umutsuz sözlerini bitirdiğinde, Kraliçe Vérité duyulacak şekilde şöyle dedi: “Anlıyorum. Siz hepiniz, Venedikliler, bu yaşlı kadına ne cevap vereceğim. O ve hepiniz için onu mu gönderdiler? Yaşlı kadın hatırlamanız lazım, dedi Kraliçe, nasıl bir zamanlar sizin adalarda kaliteli para ürettiyordum, benim bezantlarım Tau işaretinin büyük erdemi sayesinde Babil sultanınkilere, Karaman kralına ve Şam kralına, Türkiye'nin büyük lordlarına kıyasla nasıl bu kadar parlıyordu ve onlar güçlerini kaybetmekten korkuyorlardı. Sıkıntınıza gelelim: hüküm sürdüğüm zaman ne Babil Sultanı ne de Müslümanlar, ülkelerinden bir diğerine geçmek için denize tek bir gemi koymaya cesaret edemedi. En cesur olan Türkler bazen yüz iki yüz gemi, tekneler ve kadırgalar silahlandırdı; bunlardan on, yirmi, otuz tanesi halkım tarafından yakalandı veya kaçtı. Ayrıca erdemlerim ve üç arkadaşım sayesinde küçük Akeldama'nın bir kralı Mısır ve Suriye'yi titretti ve Türkiye'nin bir kısmı ona haraç ödedi. Diğer taraftan, daha sonra beyaz bir haç ile kahverengi giymiş küçük bir dini tarikat Muhammed'in halkına o kadar zarar veriyordu ki onların Büyük Hindistan'a gittiğini görmek ve dönüşünü hiç duymamak istiyorlardı. Ama adalarınızda insanları beni ve arkadaşlarımı sebepsiz yere terk ettikleri ve paramızı tahrif ettikleri için biz de Babamın emri ile onları terk ettik. Şaşırma mıyız? Bazı insanların kıskançlık yüzünden Babamın vasiyetini tahrif ettiler; çocukları anneden, kocayı karısından ayırdılar, Roma valisi olarak adlandırılan kişiyi takip ettiler. Yani bir zamanlar Bizans, şimdi Constantinopolis olarak adlandırılan şehrin ayrılıkçı imparatoru ve onun rahipleri, gururlu ve ikiyüzlü olarak dağ halkını aldatılar ve sevgili Babamın tunik bölümünün yüce lideri John Paleologos adlı imparator bile yeminini ve inancını ihlal ediyor. Yirmi yılda biri Carmelit tarikatının büyük teoloji rahibi, bu imparatorun apostolik Legatus'u kardeş Pierre Thomas'ın eliyle diğeri Roma'da dindar Papa V. Urbanus'un huzurundayken olmak üzere iki defa Roma Kilisesi ile uzlaştı ve açık açık lanetli ayrılıktan vazgeçti. Constantinopolis'e dönüşünden sonra yemininden bir kuruş vermedi. Bu yüzden zayıfladı ve Babam tarafından terk edildi, daha önce de ayrıntılı olarak açıklandığı gibi, schismadan ve

¹⁸ Kevin Brownlee, “The Figure of Peter I and The Status of Cyprus in Le Songe du Vieil Pelerin: Crusade Ideology, Salvation History, and Authorial Self-Representation”, *Philippe de Mézières and His Age: Piety and Politics in the Fourteenth Century*, (Ed. Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov), Brill Publishing, Leiden, 2012, p. 171.

¹⁹ Dexter Hoyos, *Mastering the West: Rome and Carthage at War*, Oxford University Press, New York, 2015, p. 267-268.

heretiklikten sorumlu olarak, inatçı patriği ve ayrıca sen, yaşlı elçi ve senin halkın ile birlikte kutsal öğretinin ışığını terk etti."²⁰

Sonraki bölümde, Ege'deki Hristiyanların bazı erdemlerini kaybetmeden önceki ihtişamlı dönemleri ve akabinde neden bu sefalete düştükleri anlatılır. Philippe de Mézières, Kraliçe Vêrité'nin ağzından bir zamanlar adalarda yaşayan Hristiyanların refah bir yaşam sürdürdüklerini ve zenginliklerine oranla Tau²¹ damgalı kıymetli bir altın para kullandıklarını hatırlatır. Öyle ki bu para Memluklerin, Karamanlıların ve diğer Türk beyliklerinin bastıklarına kıyasla daha değerliydi. Ayrıca hiçbiri, Hristiyanların askeri gücünden korktukları için Akdeniz ve Ege'de tek bir gemi dahi yüzdürmeye cesaret edemiyorlardı. Philippe de Mézières buna rağmen, en cesur olarak nitelediği Türklerin bazen yüz ila iki yüz arasında gemi, tekne ve kadirgadan oluşan donanmalar oluşturarak adalara saldırdıklarını söyler. Fakat Hristiyanlar o yıllarda erdemlerini henüz yitirmedikleri için Türklerin ani saldırılarını geri püskürtebiliyor ve gemilerden bir kısmını ele geçirebiliyorlardı.

Philippe de Mézières devamında Akeldama'nın bir kralının bu erdemler sayesinde Mısır ve Suriye'yi titrettiğini, Türkiye'nin bir kısmını da haraca bağladığını söyler. Burada bahsedilen kral Gorigos, Antalya, İskenderiye, Trablus ve Alanya'ya saldırarak bazı önemli başarılar kazanan I. Pierre'dir. Diğer taraftan beyaz bir haç ve kahverengi kıyafet giyildiğini belirttiği, Müslümanların uğradıkları zararlardan dolayı Hindistan'a gidip bir daha geri dönmemelerini dilediği tarikat ise I. Pierre'in kurduğu "*Kılıç Tarikatı*" olmalıdır. Diğer bir husus olarak, Constantinopolis şehrinin geçmişte Bizans olarak adlandırıldığını söylemesi, bir Orta Çağ yazarının daha bu bilgiden haberdar olduğunu fark etmemizi sağlamakta beraber Philippe de Mézières'in bilgi birikimini anlamamız açısından da iyi bir örnektir.

Eleştirilen bir diğer konu, Doğu ve Batı kiliseleri arasındaki ayrılığı bitirecek bazı adımlar atan Bizans İmparatoru V. Ioannes Paleologos'un bir süre sonra bu teşebbüsünden vazgeçmesidir. Philippe de Mézières, imparatorun ilki Pierre Thomas'ın, ikincisi de Papa V. Urbanus'un huzurunda olmak üzere iki defa Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü ve Katolik öğretinin doğruluğunu kabul ettiğini aktarır. Osmanlı Devleti'nin durdurulamaz ilerleyişi karşısında çaresiz kalan imparator, batıdan gelecek Haçlı yardımına karşılık buna mecbur kalmıştı. İmparatorun, Papalık Temsilcisi Pierre Thomas'ın girişimi ile Ortodoksluktan yüz çevirmesinin hikâyesini *Vita Sancti Petri Thomae*'da görüyoruz. Philippe de Mézières'in yazdığına göre, 1357 yılında Constantinopolis'e gelen Pierre Thomas, imparatora ve Ortodoks din adamlarına Katolik öğretilerini anlatmıştı. Sonrasında çıkan teolojik tartışma neticesinde, başta imparator olmak üzere bazı asilzadeler Katolikliğe geçmişti.²² Bahsedilen ikinci mesele ise imparatorun 1369'da İtalya'ya giderek Papa V. Urbanus'un huzurunda icra edilen bir törenle Katolikliği kabul etmesidir.²³ Bu sıralarda Venedik'te bulunan Philippe de Mézières, bu tarihi ana bizzat tanık olmasa bile, muhtemelen yarımada'yı inleyen söylentiye çok geçmeden duymuştu. İşte bu iki olay üzerinden Ege Adalarında yaşayan halkın sefalete

²⁰ Philippe de Mézières, p. 202-203.

²¹ Yunancadaki T harfi.

²² Filippo Mazzerio & Godefrido Henschenio, *Vita S. Petri Thomae*, Apud Iacobum Mevrsivm, Antverpiae, 1659, p. 29; Joachim Smet & O. Carm, *The Life of Saint Peter Thomas by Philippe de Mézières*, Institutum Carmelitanum, Rome, 1954, p. 201-205; İmparatorun Katolikliği üzerine çıkan tartışmalar için bk. Oskar Halecki, *Un Empereur de Byzance à Rome*, Réimpewaaion de l'édition originale et étude annexe, Variorum Reprints, London, 1972, p. 70-72.

²³ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev. Fikret İşıltan), TTK, Ankara, 2011, p. 495-496.

sürüklenmesinin nedenini, sahip oldukları iyi erdemleri kaybetmelerine ve Katolik öğretiyi terk etmelerine bağlar.

“Ama ne söyleyeyim, ayrılıkçı olmayan adaların sakinleri (arasında) özellikle Akeldama’da oldukça doğru para yapan kim?” diye ekledi Kraliçe. Ey sefilden daha kötü sefiller, dünya döndüğü sürece rezilliğin damgasını taşırlar! Din düşmanları tarafından korkutuldular; benim, Babamın eşi ve çocukları, krallar, prensler, şişman veya zayıf olsun insanlar tarafından takdir edildiler, sevidiler ve onurlandırıldılar. Ayağıyla vurarak sütü döken keçi gibi davrandılar. Bir atasözü der ki “Burnunu kesmen için deli olmak gerekir”. Onlar daha da kötüsünü yaptılar; hakikaten koruyucuları, kurtarıcıları, cesur kralları, sadık senyörleri (hatırası acı veren ve adı kahramanlar kitabından asla silinmeyecek olan Engaddi bağlarının kralları) Pierre adındaki asil aslanı haince öldürdükleri zaman, boğazlarını kestikleri için hatırası sürdükçe kendilerini rezil ettiler. Tıpkı Judas Maccabee, cesur Eleazar Jonathani gibi din düşmanlarına karşı yapılan savaşta öldürülmüş olsaydı, bu kabul edilebilirdi fakat kendisi kadar güvendiği kardeşleri ve baronları tarafından uykudayken öldürülmek! Böyle insanlar için, yaşlı kadın Umutsuz, benden yardım ve destek istersin! Fakat bugün Akeldama’yı yöneten kişi, hâlâ sıcakkanı ellerinden damlıyor. Bahsettiğim Haçlılara gelince, onlar batıdan geldiler, Batıda iyi bir manastır veya tımar elde etmek için dört veya beş yıl kalıyorlar. Ve sahip olamadıklarında, Rodos’a dönüş hakkında hiç konuşmuyorlar. Bu bir alay konusu veya büyük bir eşek şakasıdır. Bu stres nedeniyle şu an bu adalardaki büyük talihsizlikler ve sayısız düşman, dedi Kraliçe, oraya gitmek ve orada bezantlarını dövmek benim için imkânsız olurdu. Ama onlara, yaşlı kadın, benden geçmişteki günahları için tövbe etmelerini ve kendilerini yeniden işlemekten alıkoymalarını söyleyeceksin. Yardımcılarımız var ve eğer kendilerini Constantinopolis İmparatorluğu’na katılmamaya ikna etmek istiyorlarsa bu onlar için yeterli olmalı. Belki de büyük seyahatimden sonra kendilerine çeki düzen vermek istediklerini fark edersek onları ziyaret edebiliriz. Yaşlı kadın, onlara söyle ki kardeşimiz Amoureuse’un Babama yaptığı dua olmasaydı, maronau taşıyan Engaddi üzüm bağları ve Rodos’taki Chinie asmaları Türklerin, Müslümanların ve Muhammed’in hanedanının elinde olacaktı.” Yaşlı kadın sarayı gözyaşlarıyla terk etti. Ama Amoureuse onu rahatlatma işini üstlendi ve Kraliçe Vérité’nin ve diğer hanımların kısa sürede adalara gitmeleri için elinden gelen her şeyi yapacağına söz verdi”(…)24

En son kısımda ise Ege Adalarında yaşayan Hristiyanlar ve onları temsilen yardım istemeye gelen yaşlı kadın I. Pierre’in katledilmesi konusu üzerinden eleştirilir. Philippe de Mézières bu konuda tarafsız kalamayarak eski dostunun sinsice öldürülmesinden duyduğu acıyı Kraliçe Vérité’nin ağzından dile getirmiştir. Ona göre, Kıbrıslılar koruyucuları, kurtarıcıları ve cesur kralları I. Pierre’i uykusunda öldürerek aslında kendi boğazlarını kesmişlerdir. Ayrıca I. Pierre gibi bir kral uykusunda uyurken kardeşleri ve baronları tarafından öldürülmeyi değil, savaş meydanında şanlı bir ölümü hak etmekteydi. Kıbrıs’ı yönetmekte olan kişinin ellerinde hâlâ I. Pierre’in kanı olduğunu düşünen ve yaşlı kadına hangi yüzle Batı Hristiyanlığından yardım beklediklerini soran Philippe de Mézières, tam bu noktada konuyu bir anda değiştirerek Doğu’da yaşayan Haçlılardan bahseder. Buraya gelen Haçlıların batıda iyi bir manastır veya tımar elde etmek için dört veya beş yıl kaldıklarını söyler. Buna sahip olamazlarsa bile Rodos’a dönüş hakkında konuşmadıklarını, çünkü bunun lafının edilmesinin bir alay konusu ve eşek şakas olduğunu da ekler.

²⁴ Philippe de Mézières, p. 203-204.

Philippe de Mézières, Kraliçe Vérité'nin ağzından yaptığı bu öfkeli ve suçlayıcı konuşmanın ardından Ege Adalarında yaşayan Hristiyanlara son bir şans verileceğini ilan eder. Ancak bunun için geçmişteki günahlarından tövbe etmeleri, yenilerini işlememeleri ve Bizans İmparatoru'na tabii olmamaları gerekecektir. Adalarda yaşayanlar kendilerine çeki düzen verdikleri takdirde dünyayı terk etmiş olan erdemler oraya dönecektir. Philippe de Mézières, Engaddi²⁵ ve Rodos'taki Chinie²⁶ üzüm bağlarının Türklerin ve Müslümanların kontrolüne geçmemesini erdemlerden Amoureuse'ün (aşık) Tanrı'ya yakarmasına bağlar ve bu lütuf için Tanrı'ya şükretmelerini ister. Amoureuse, bu ağır sözler üzerine ağlamaya başlayan yaşlı kadını, erdemlerin adalara yeniden gelmeleri için elinden geleni yapacağını söyleyerek avutur ve bölüm sona erer.

Sonuç

XIV. yüzyılın renkli simalarından Philippe de Mézières asker olarak başladığı kariyerini Fransa Kralı V. Charles'ın danışmanı olarak bitirmiş deneyimli bir diplomattır. Ayrıca birkaç Haçlı seferine katılmış kıdemli bir şövalye ve ömrünü Kutsal Toprakların yeniden ele geçirilmesine adanmış hırslı bir Haçlı seferi teorisyenidir. Gençliğinden itibaren yeni bir Haçlı tarikatının kurulması gerektiğini savunmuş; *Le Songe du Vieil Pèlerin* adlı eserinde ise bir adım daha atarak büyük bir Haçlı seferi projesi tasarlamıştır. Yazdıklarının tamamı, eserinin sonuna yerleştiği Haçlı seferi projesi için gerekli olan unsurlardır. Ege Adalarından bahsettiği bölümde de VI. Charles'ın ilgisini adalarda yaşayan Ortodoks halka çekmeyi ve onu Haçlı seferi düzenlemeye teşvik etmeyi amaçlamıştır. Burada, Hristiyanlar ve Türkler arasında yaşanan çatışmalardan derinlemesine bahsetmemesi bizim için büyük bir eksikliktir. Ancak onun asıl amacı bu değildir. Yazdıkları, bir asırdır Hristiyanlar ve Türkler arasında devam eden hâkimiyet mücadelesinin, Ege Adalarında yaşayan Ortodoksların ve zaman zaman olaya müdahale eden Katoliklerin gözünde nasıl bir izlenim bıraktığını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Ayrıca anlatımında Bizans İmparatorluğu ve Papalık arasındaki görüşmeler, batıda bulunan Haçlılar, Kılıç Tarikatı, Ege'de kaç ada bulunduğu gibi konulara yer vermesi tarihçilere bıraktığı küçük ama önemli detaylardır.

KAYNAKÇA

- AKIN, Himmet, *Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1968.
- AUTRAND, Françoise, *Charles VI: La Folie du Roi*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1986.
- AYÖNÜ, Yusuf, "İzmir'de Türk Hâkimiyetinin Başlaması", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. IX, S. 1, İzmir 2009, pp. 1-8.
- AYÖNÜ, Yusuf, "Osmanlılardan Önce Rumeli'de Türkler (1305-1313)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXI, S. 2, Aralık 2006, pp. 17-33.
- BROWNLEE, Kevin, "The Figure of Peter I and The Status of Cyprus in *Le Songe du Vieil Pèlerin*: Crusade Ideology, Salvation History, and Authorial Self-Representation", *Philippe de Mézières and His Age: Piety and Politics in the Fourteenth Century*, (Ed. Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov), Brill Publishing, Leiden, 2012, pp. 165-188.
- CARR, Mike, "Humbert of Viennois and the Crusade of Smyrna: A Reconsideration", *Crusades* Vol. 13, Ed. Benjamin Z. Kedar, Jonathan Philips, Jonathan Riley-Smith, Ashgate 2014, pp. 237-251.

²⁵ En Gedi, Ölüdeniz kenarında bir bölge. Bk. Philippe de Mézières, (Dipnot 1), p. 204.

²⁶ Kıbrıs'a özgü beyaz üzüm çeşidi. Bk. Philippe de Mézières, (Dipnot 2), p. 204.

CAUDRON, Olivier, "Philippe de Mézières, Laique, 1327?-1405. – 1. Vie. 2. Œuvres", *Dictionnaire de Spiritualité Ascétique et Mystique Doctrine et Histoire*, T. 12/1, Beauchesne, Paris 1984, pp. 1309-1316.

Christine de Pizan, *Le Livre des Faits et Bonnes Moeurs du Roi Charles V le Sage*, Editions Stock, Paris, 1997.

CLAUDE, Faure, Le Dauphin Humbert II à Venise et en Orient (1345-1347), *Mélanges d'Archéologie et d'Histoire*, T. 27, 1907, pp. 509-562.

ÇAVUŞDERE, Serdar, "Türklere Karşı Haçlı Donanma İttifakı Teşebbüsü ve İzmir Haçlı Seferi: 1341-1351", *Tarih Okulu Dergisi*, S. XXI, Mart 2015, pp. 1-58.

ÇAYLI, Murat, "Pierre Thomas (1305-1366) ve Vita Sancti Petri Thomae'da Türklere Dair Kayıtlar", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Vol. 2, S. 1, Haziran 2019, pp. 36-55.

DERRETT, J. Duncan M., "Akeldama (Acts 1:19)", *Bijdragen: International Journal for Philosophy and Theology*, 56:2, pp. 122-132.

HALECKI, Oskar, *Un Empereur de Byzance à Rome*, Réimpression de l'édition originale et étude annexe, Variorum Reprints, London, 1972.

HANLY, Michael, "Courtiers and Poets: An International System of Literary Exchange in Late Fourteenth Century Italy, France and England", *Viator* 28, 1997, pp. 305-332.

HOPWOOD, Keith, "Türklerin Anadolu'nun Batı Kıyılarını Fethi ve Katalan Kumpanyası", (Çev. Serdar Çavuşdere), *Tarih Okulu*, S. II, Kış 2009, pp. 127-136.

HOYOS, Dexter, *Mastering the West: Rome and Carthage at War*, Oxford University Press, New York, 2015.

İNALCIK, Halil, *Osmanlılar ve Haçlılar*, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2017.

JORGA, N., Philippe de Mézières, 1327-1405 et La Croisade au XIVe Siècle, Librairie Émile Bouillon, Paris, 1896.

KIPARSKY, V., "Philippe de Mézières sur les Rives de la Baltique", *Neuphilologische Mitteilungen*, Vol. 42, No. 2, 1940, pp. 61-67.

OSTROGORSKY, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev. Fikret İşıltan), TTK, Ankara, 2011.

Philippe de Mézières, *Songe du Vieux Pèlerin*, (Çev. Joël Blanchard), Pocket, Paris, 2008.

Philippo Mazzerio & Godefrido Henschenio, *Vita S. Petri Thomasii*, Apud Iacobum Mevrsivm, Antverpiae, 1659.

SMET, Joachim - CARM, O., *The Life of Saint Peter Thomas by Philippe de Mézières*, Institutum Carmelitanum, Rome, 1954.

ZACHARİADOU, Elizabeth A., "The Catalans of Athens and the Beginning of the Turkish Expansion in the Aegean Area", *Studi Medievali*, 3a Serie, XXI. Spoleto 1980, pp. 821-838.